

НІШЕВІ ВИДИ ТУРИЗМУ

Колективна монографія

2024

НІШЕВІ ВИДИ ТУРИЗМУ

Колективна монографія

НІШЕВІ ВИДИ ТУРИЗМУ

Колективна монографія

ЗУІ ім. Ференца Ракоці II
Берегове
2024

УДК 338.48

Н 71

DOI 10.58423/978-617-8143299

Монографія присвячена дослідженню нішевих (за своєю економічною природою) видів туризму, які стануть основою для відновлення туристичного ринку в післявоєнній Україні. Висвітлено теоретико-методологічні та прикладні аспекти розвитку нішевих видів туризму, загалом, та окремих його видів – природоорієнтованого, індустріального, фестивального, етнічного та сільського; розглянуто зарубіжний та вітчизняний досвід, пріоритетні напрямки формування даних сегментів туристичного ринку. Для науковців, широкого загалу фахівців з туризму, краєзнавства, студентів туризмознавчих та географічних спеціальностей.

Рекомендовано до видання в електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту
імені Ференца Ракоці II (протокол №2 від «28» лютого 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою географії та туризму
спільно з Видавничим відділом ЗУІ ім. Ф. Ракоці II

Редактор: *Галина Щука*

Рецензенти:

Ольга Любіцева, доктор географічних наук, професор
(Київський національний університет ім. Тараса Шевченка)

Олена Сущенко, доктор економічних наук, професор
(Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця)

Олена Меліх, доктор економічних наук, професор
(Одеський національний технологічний університет)

Технічне редагування: *Галина Щука та Олександр Добош*

Коректура: *авторська*

Дизайн обкладинки: *Вівієн Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опацої Черче Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Відповідальність за зміст і достовірність колективної монографії
покладається на авторів. Точки зору авторів можуть не співпадати
з точкою зору редактора.

Зміст наукового видання було перевірено
на наявність збігів і запозичень сервісом «Unichesk».

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
(адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: E-mail:
foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

ISBN 978-617-8143-29-9 (PDF)

© Редактор, 2024

© Автори, 2024

© Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
Г. Щука. НІШЕВИЙ ТУРИЗМ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ NICHE TOURISM: CONCEPTUAL ISSUES	8
Вступ	9
Передумови виникнення нішевого туризму	10
Сутність нішевого туризму та основні його риси	17
Специфіка діяльності в туристичній ніші	25
Виклики нішевих видів туризму	34
Висновки	40
Список використаних джерел	41
О. Колотуха. ПРИРОДООРІЄНТОВАНИЙ ТУРИЗМ ТА АКТИВНА РЕКРЕАЦІЯ NATURE BASED TOURISM AND ACTIVE RECREATION	45
Вступ. Актуальність	47
Сутність явища, термінологічний дискурс	48
Історія виникнення та розвитку спортивного туризму	61
Організаційно-правові основи спортивного туризму в Україні	65
Видова структура спортивного туризму	72
Ресурсний потенціал спортивного туризму в Україні	90
Висновки	99
Список використаних джерел	101
В. Пацюк. ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ: РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ТА СТРУКТУРИ INDUSTRIAL TOURISM: DISCLOSURE OF THE ESSENCE AND STRUCTURE	103
Вступ	104
Історичні аспекти становлення індустріального туризму	105
Підходи щодо визначення індустріального туризму	112
Структура індустріального туризму	115
Теоретичні засади індустріального туризму	119
Висновки	131
Список використаних джерел	131

О. Коваленко, В. Шейко. ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ FESTIVAL TOURISM: FEATURES AND FUNDAMENTALS OF ORGANIZATION.....	134
Вступ	135
Сутність та особливості фестивального туризму	136
Розвиток фестивального туризму за кордоном та в Україні	144
Вплив фестивального туризму на соціально-економічний розвиток регіонів.....	149
Висновки.....	161
Список використаних джерел	162
 Ж. Бучко. ЕТНІЧНИЙ ТУРИЗМ: ВІД ПІЗНАННЯ ЕТНОРИЗНОМАНІТТЯ ДО ФОРМУВАННЯ ЕТНО- КУЛЬТУРНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ETHNIC TOURISM: FROM THE KNOWLEDGE OF ETHNODIVERSITY TO THE FORMATION OF AN ETHNO-CULTURAL TOURIST PRODUCT.....	164
Вступ. Актуальність	165
Сутність явища, термінологічний дискурс	166
Історія виникнення та розвитку етнічного туризму	173
Ресурсна база етнічного туризму	177
Висновки.....	190
Список використаних джерел	191
 Н. Венгерська СІЛЬСЬКИЙ КРЕАТИВНИЙ ТУРИЗМ: СИНЕРГІЯ ТУРИЗМУ, КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ ТА КУЛЬТУРИ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД RURAL CREATIVE TOURISM: SYNERGY OF TOURISM, CREATIVE INDUSTRIES AND CULTURE OF RURAL COMMUNITIES.....	194
Вступ	195
Передумови розвитку креативного туризму	195
Підходи до визначення та сутнісні характеристики креативного туризму	196
Сільський креативний туризм як простір можливостей для громад.....	201
Портрет креативного туриста: споживача чи просьюмера?.....	203
Моделі сільського креативного туризму: теоретико-практичний вимір	205
Висновки.....	216
Список використаних джерел	217

ПЕРЕДМОВА

Шановні колеги, науковці, здобувачі та всі зацікавлені у розвитку туристичної галузі!

Згідно з прогнозами UN Tourism (UNWTO), найближче майбутнє світового туристичного ринку буде характеризуватися подальшою диверсифікацією турпродуктів та зростанням кількості туристичних напрямків. І це очевидно. Туристичний бізнес формує пропозицію, оптимально враховуючи інтереси та потреби споживачів. Мандрівники, шукаючи нові, унікальні враження, все частіше обирають маловідомі країни та регіони. Фокус уваги переміщається з масового туризму в нішеві сегменти туристичного ринку.

Повоєнна Україна теж не буде винятком. Розглядаючи перспективи вітчизняного туризму, науковці обґрунтовують можливість розвитку тих чи інших видів туризму (воєнного, медичного, гастрономічного і т.д.), не виокремлюючи їх як нішеві. Водночас важливо зрозуміти, що робота в ніші і з нішею має свою специфіку.

Це видання є спробою глибше дослідити та представити різні аспекти ніш на туристичному ринку, розширюючи наше розуміння даного сегменту туристичної індустрії. Його мета – об'єднати результати досліджень вітчизняних науковців, запропонувати теоретичну основу, підкріплену сучасними кейсами.

Ця книга – перша частина колективної монографії «Нішеві види туризму». В ній представлено загальну концепцію нішевого туризму та теоретичні основи таких його видів як індустріальний, природо-орієнтований, сільський, етнокультурний та фестивальний. За що велика вдячність авторському колективу. В другій частині, яка вже готується до друку, планується розглянути винний, віртуальний, інклюзивний та інші види туризму.

Природно, що це не весь калейдоскоп можливостей розвитку нішевого туризму, тому бажаючі можуть долучитися результатами своїх досліджень, надіславши заявку: galina_shchuka@ukr.net.

Нехай ця монографія стане не лише платформою для обговорення актуальних питань, але й джерелом натхнення для подальших досліджень у сфері туризму. Дружня взаємодія та взаєморозуміння – запорука успішного розвитку туризму в Україні.

З найкращими побажаннями,

Галина Щука

доктор педагогічних наук, професор,

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

**ЕТНІЧНИЙ ТУРИЗМ: ВІД ПІЗНАННЯ
ЕТНОРІЗНОМАНІТТЯ ДО ФОРМУВАННЯ
ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ
ETHNIC TOURISM: FROM THE KNOWLEDGE OF
ETHNODIVERSITY TO THE FORMATION OF AN
ETHNO-CULTURAL TOURIST PRODUCT**

Жанна Бучко,

доктор географічних наук, доцент

кафедра географії та менеджменту туризму

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Annotation. The concepts of cultural-historical, cultural-anthropological, cultural-religious, cultural-ecological, cultural-ethnic, cultural-ethnographic, historical-ethnographic, ethnogastronomic and other subtypes of educational tourism are analyzed. The concept of ethnotourism is distinguished as a type of cognitive tourism and includes the above-mentioned features. The purpose of ethnotourism is determined - visiting ethnocultural objects to learn about anthropological, historical, archaeological, cultural, ethnographic, domestic, architectural, features of the people (ethnos) who live now or have ever lived on this territory. The essence of the concept of ethnotourism, the terminological discourse, the history of the emergence, the resource base of ethnotourism on the example of the model region - Bukovyna are substantiated. Ethnotourism resources include such objects as museums (including skansens), centers of traditional crafts and creative ethno-art workshops, ethnic holidays and festivals, traditional settlements, centers of gastronomic traditions, agricultural estates, monuments, sacred places objects (churches, monasteries, artifacts), cemeteries and burials, archaeological sites, monuments of public architecture, souvenir fairs and shops. The objective content of ethnotourism is summarized, which is aimed at familiarizing the tourist with the traditions and customs of the region he is visiting.

Keywords: ethnic tourism, cultural and ethnographic tourism, historical and cultural tourism, tourist market.

Анотація. Проаналізовано поняття культурно-історичного, культурно-антропологічного, культурно-релігійного, культурно-екологічного, культурно-етнічного, культурно-етнографічного, історико-

етнографічного, етногастрономічного та інших підвидів пізнавального туризму. Поняття «етнотуризм» виділяється як вид пізнавального туризму і включає в себе вищезазначені ознаки. Визначено мету етнотуризму – відвідування етнокультурних об'єктів для ознайомлення з антропологічними, історичними, археологічними, культурними, етнографічними, побутовими, архітектурними, особливостями народу (етносу), який проживає зараз або колись проживав на цій території. Обґрунтовано сутність поняття «етнотуризм», термінологічний дискурс, історію виникнення, ресурсну базу етнотуризму на прикладі модельного регіону – Буковини. До етнотуристичних ресурсів належать такі об'єкти, як музеї (зокрема скансени), центри традиційних ремесел та творчі етномистецькі майстерні, етнічні свята та фестивалі, традиційні поселення, центри гастрономічних традицій, садиби, пам'ятники, сакральні етнічні об'єкти (церкви, монастирі, артефакти), кладовища та поховання, археологічні пам'ятки, пам'ятки громадської архітектури, сувенірні ярмарки та крамниці. Узагальнено сутність етнотуризму, який спрямований на ознайомлення туриста з традиціями та звичаями регіону, який він відвідує.

Ключові слова: етнічний туризм, культурно-етнографічний туризм, історико-культурний туризм, туристичний ринок.

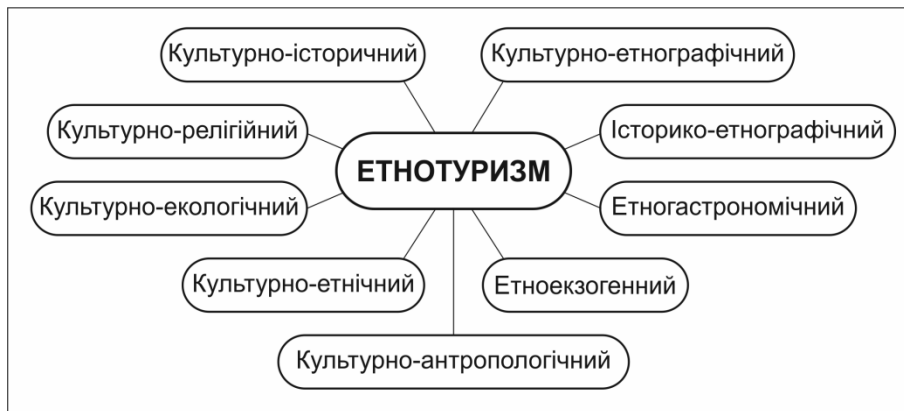
Вступ. Актуальність

Туристичний ринок в Україні щороку змінюється, виробляючи та встановлюючи нові правила функціонування окремих суб'єктів туристичної діяльності. Оскільки вимоги до туристичного попиту диверсифікуються, а попит на конкретні туристичні та рекреаційні регіони зростає, індустрія туризму повинна розширювати свої горизонти, наголошуючи на нових підтипах туризму, щоби створити та реалізувати більшу кількість туристичних маршрутів, які би зацікавили сучасного туриста. Необхідний пошук нових туристичних ресурсів і нових вражень, які сприятимуть реорганізації культурно-пізнавальної сфери індустрії туризму та наповненню новим змістом сфери туристичних послуг.

Процес переходу цивілізації до інформаційного суспільства спричинив посилення форм самовираження та самоідентифікації через популяризацію національних матеріальних і нематеріальних цінностей та культурно орієнтованих напрямків туризму. Це визначає специфіку розвитку культурного туризму, стимулює підтримку самобутності місцевого туристичного середовища, підвищує інтерес до креативних та етноцентричних видів туристичної діяльності, визначає специфічні локальні особливості культурних практик.

Сутність явища етнотуризму: термінологічний дискурс

У сучасному міжнародному туризмі, крім традиційної культурно-пізнавальної спрямованості, з'являються нові концепції культурно-історичного, культурно-антропологічного, культурно-археологічного, культурно-релігійного, історико-етнографічного, культурно-екологічного, культурно-етнографічного, культурно-етнічного, етногастрономічного, етноекзогенного та інших різновидів пізнавального туризму (рис.1).

Джерело: сформовано автором

Рис. 1. Різновиди пізнавального туризму зі змістовним етнонаповненням

Під культурно-історичним туризмом розглядається туристична подорож, спрямована на задоволення інтересу до історії регіону (району, області, країни), відвідування пам'ятних місць, історичних пам'яток, проведення тематичних лекцій та інших заходів щодо пізнання історичних аспектів місцевості. Відвідування країни з метою з'ясування її сучасної «живої культури» та інтересу її національних представників до її розвитку з еволюційної точки зору є суттю культурно-антропологічного туризму. Зацікавленість археологією країни, відвідування місць розкопок, пам'яток старовини, участь в археологічних експедиціях і походах, а також участь у професійних археологічних розкопках стають основою культурно-археологічного туризму.

Культурно-релігійний туризм включає інтерес до релігії, зокрема відвідування місць паломництва, культових споруд, організацію тематичних лекцій з релігії, знання місцевих релігійних звичаїв, традицій, обрядів і ритуалів. Історико-етнографічна спрямованість туризму

пов'язана з пізнанням історико-етнічних об'єктів і виявленням їх взаємовпливів. Культурно-екологічний туризм передбачає задоволення інтересу туристів у можливості пізнати процеси взаємодії природи і культури, відвідати природно-культурні ансамблі, взяти участь у культурно-екологічних програмах і побачити природно-культурні пам'ятки.

Культурно-етнографічний туризм об'єктом пізнання визначає інформацію про культуру народів певного регіону, предмети та явища національної культури, побут, національний костюм, мову, фольклор, традиції та звичаї, народну творчість. Культурно-етнічний туризм включає відвідування батьківщини предків, знайомство з культурною спадщиною народу та етнічними особливостями регіону. На думку І. І. Винниченка, етноекзогенний туризм передбачає відвідування місць певної країни (регіону), які певним чином пов'язані з некорінними (нетитульними) етносами²⁴⁴.

Етногастрономічний туризм має за мету пізнання автентичних кулінарних традицій через знайомство із місцевими традиційними кухнями, стравами та культурою приготування та споживання їжі й напоїв, які зберігаються поколіннями. Є різновидом тематичного туризму й поєднує культурний, екологічний, промисловий, та соціальний аспекти.

Представлені в підвидах пізнавально-культурного туризму особливості та специфіка дають підстави для узагальнення поняття етнічного туризму, до якого входять зазначені вище характеристики, та дають підстави для відповідного виділення його як виду пізнавального туризму, основною метою якого є: «відвідування етнокультурного об'єкта для пізнання історичних, археологічних, антропологічних, етнографічних, культурних, архітектурних, побутових особливостей того чи іншого народу (етносу), що проживає зараз або проживав коли-небудь на цій конкретній території. Зазвичай найчастіше етнотуризм орієнтований на ознайомлення туристів з традиціями і звичаями регіону, який він відвідує»²⁴⁵.

У довіднику «Енциклопедія менеджменту ту маркетингу туризму» етнічний туризм визначається, як форма туризму, де мотивація для туристів полягає в пошуку автентичного культурного досвіду шляхом

²⁴⁴ Винниченко, І. (2010) Єдність через різноманітність. *Урядовий кур'єр*, 9 лютого, 9.

²⁴⁵ Бучко, Ж. (2023). Сутність поняття етнотуризму: підходи та визначення. *Географічна освіта і наука: виклики і поступ: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 140-річчю географії у Львівському університеті (18–20 травня 2023 р., м. Львів)*, 3, 151.

встановлення тісного контакту з місцевою громадою, особливо з тими, які містять характерні групи меншин²⁴⁶.

Глобалізація суттєво вплинула на туристичні потоки. Це стосується також і етнічного туризму, для якого характерне спрямування до дестинацій, які зберегли свою ідентичність, а процеси їх туристичного освоєння мають здатність спричинювати процеси акультурації. Про зацікавленість етнотуризмом у глобальних масштабах свідчить також оголошення 2020-го року ЮНВТО «Роком туризму та сільського розвитку», у концепцію якого успішно вписується етнічний туризм. Щоправда, саме починаючи з 2020-го року світ зіткнувся з пандемією covid-19, що суттєво позначилося на туристичних потоках.

Світова практика доводить, що етнотуризм може задовольнити багато духовних потреб людей. Найважливішим аспектом організації етнотуризму є ознайомлення учасників із традиціями та культурою різних етносів. Традиції — система позицій, цінностей, норм поведінки та принципів взаємовідносин між людьми всередині нації. Характеристика традицій включає аналіз існуючих традицій, їх місця в національному житті, зв'язку з конкретними етносами і територіями. У різних сферах суспільного життя роль традицій неоднакова.

Певною мірою традиція проявляється в економіці і досягає максимуму в релігії. Традиції можуть бути позитивними (зміст і методи традиційно прийняті) або негативними (зміст і методи традиційно відкидаються), оскільки спільноти та соціальні групи сприймають одні елементи соціокультурної спадщини і водночас відкидають інші.

При розгляді проблеми формування концепції та основних понять етнотуризму виникає потреба визначити його ресурсну базу - етнічні туристичні ресурси. Київські науковці Любіцева О., Панкова Є., Стафійчук В. зазначають: «традиційна етнічна культура населення кожної країни є невичерпним ресурсом для розвитку туризму, і значення цього ресурсу зростає, набуваючи самостійної цінності»²⁴⁷. Під етнічними ресурсами автори розуміють: «сукупність матеріальних та нематеріальних явищ, що репрезентують етнорегіональну мозаїчність України»²⁴⁸.

Дутчак О.І. виділяє два основні підходи до виокремлення етнічних туристичних ресурсів: географічний та історико-культурологічний. У

²⁴⁶ Lama, R., Sarkhel, D. (2023). Ethnic Tourism. *Encyclopedia of Tourism Management and Marketing*.

²⁴⁷ Любіцева, О. О., Панкова, Є. В., Стафійчук, В. І. (2007). *Туристичні ресурси України. Навчальний посібник*. Київ: Альтерпрес, 256.

²⁴⁸ Дутчак, О.І. (2012). Теоретико-методологічні проблеми етнотуризму. *Карпатський край*, 2, 118-122.

першому випадку йдеться про етноісторичну специфіку окремого територіального утворення у нерозривному зв'язку з природними ресурсами, а в другому увага акцентується на духовних та матеріальних складниках етнокультури краю.

До ресурсів етнотуризму ми відносимо такі об'єкти, як музеї (в тому числі музеї-скансени та меморіальні), центри традиційних промислів та креативні мистецькі етномайстерні, етнічні свята та фестивалі, традиційні поселення, осередки гастрономічних традицій, агросадиби, пам'ятники, сакральні об'єкти (церкви, монастирі, артефакти), кладовища та поховання, археологічні пам'ятки, пам'ятки громадської архітектури, сувенірні ярмарки та крамниці (табл. 1).

Етнічний туризм може приймати різні форми. По-перше, це відвідування існуючих поселень, які зберегли особливості традиційної культури та побуту певного народу. Ці поселення можна назвати показовими або демонстративними, вони є як постійними, так і тимчасовими (наприклад, поселення кочових скотарів або мандрівних мисливців-збирачів). Туристичні маршрути, що проходять через ці населені пункти, існують в кількох країнах. По-друге, етнотуризм – це ознайомлення з музеями народного побуту²⁴⁹. Особливий інтерес викликають етнографічні музеї просто неба (скансени), де зібрані зразки традиційної архітектури, предмети побуту та відбуваються свята. Водночас людина може на власні очі побачити предмети, що належать до певної культури та епохи, дізнатися про їхнє службове та символічне призначення, а інколи навіть доторкнутися до них і відчутти причетність до культури свого та інших народів. Для організації етнотуризму прикладом такого об'єкта є Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту.

Розвитку етнотуризму сприяють різноманітні виставки, присвячені культурі, архітектурі та побуту етнографічних спільнот, які проживали на території краю чи області. Часто при організації етнотуризму в програмі турів використовуються відвідування осередків народних ремесел, етнографічних музеїв, експозицій, які яскраво висвітлюють проблематику таких турів²⁵⁰.

²⁴⁹ Бучко, Ж. (2016). Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму. *Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (25 лютого 2016 р., м. Львів)*, 37-42.

²⁵⁰ Rudenko, V., Dzhaman, V., Buchko, Z., Dzhaman, Y., Mruchkovstyy, P. (2016). Theoretical-Methodological Basis for Studying the Preconditions of Ethnic Tourism in Multi-ethnic Urban

Ресурси етнотуризму

Тип	Приклад
Музеї	Музей народної архітектури й побуту «Шевченківський гай» у Львові
Центри традиційних промислів	Село Іза Закарпатської області – центр лозоплетіння
Креативні мистецькі етномайстерні	Майстерня-світлиця народних ремесел та декоративного мистецтва у м. Чернівці
Етнічні свята та фестивалі	Міжнародний гуцульський фестиваль
Традиційні поселення	С. Колочава Закарпатської області – «село 10-ти музеїв»
Осередки гастрономічних традицій	Ресторан «Гуцульщина» в м. Яремче Івано-Франківської області
Агросадиби	Садиба «Заманушка» у с. Багна Вижницького району Чернівецької області
Пам'ятники	Паулю Целану (німецькомовному письменнику єврейського походження) в Чернівцях
Сакральні об'єкти	Дерев'яна бойківська церква Святого Михайла в с. Ужок Великобerezнянського району Закарпатської області (зі списку ЮНЕСКО)
Кладовища та поховання	Єврейське кладовище у Чернівцях
Археологічні пам'ятки	Ленківцецьке городище - давньоруське (XII - перша половина XIII ст.) городище (укріплене поселення), залишки стародавньої фортеці на території сучасного міста Чернівці
Пам'ятки громадської архітектури	Румунський народний дім у Чернівцях
Сувенірні ярмарки та крамниці	Сувенірний базар у м. Косів Івано-Франківської області

Джерело: сформовано автором

Успішним є застосування етнічних традицій у туристичній діяльності під час етнічних свят і фестивалів. Зокрема, фестивалі демонструють виразну багатонаціональність регіону та найкраще уособлюють збереження давніх обрядів і традицій, наповнюючи місцевий ринок туристичних послуг новими, якісними туристичними продуктами. Включення до туристичних маршрутів об'єктів та територій, де

відбуваються етносвятата фестивалі, покращить туристичну інфраструктуру регіону, зробить його туристично привабливішим.

Механізм реалізації програми розвитку етнотуризму має передбачати здійснення комплексного етнографічного дослідження території з метою визначення норм її використання та навантаження на неї для розвитку туристичного господарства, обґрунтування гранично допустимих меж об'єктів, місцевих рішень щодо нового будівництва туристичних комплексів, туристичних баз і спортивних споруд, виконання норм і правил використання етнографічних і культурних ресурсів та охорони довкілля.

Особливо цікавим відпочинок може стати у поєднанні з цікавим екскурсійним маршрутом, що розкриває витоки та джерела народної культури і мистецтва, літератури та духовності в цілому. Це також знайомство з численними осередками народного мистецтва та ремесел: ткацтва, вишивки, гончарства, розпису, різьблення по дереву, лозоплетіння²⁵¹. Це й відвідування місць, пов'язаних із життям і творчістю видатних людей. А перебування в родинях мешканців села дозволяє особисто взяти участь у святах та пізнати етнографічні особливості окремих регіонів.

Етногеографічні дослідження окремих етногеографічних груп є відносно новим напрямком сучасних етнокультурних досліджень. У більшості спеціалізованих етндосліджень середовище існування вважається важливим фактором у формуванні етнографічних груп. Також під час дослідження проводиться аналіз територіальної організації життєдіяльності та взаємозв'язку середовища проживання та етнографічної культури. Це дозволяє розкрити механізми життєдіяльності конкретних етнографічних груп. Комплексне вивчення етнографічних груп дає змогу встановити й охарактеризувати внутрішні територіальні відмінності окремих регіонів²⁵².

Завдяки етнічному туризму можна побачити традиційну архітектуру, місцевих жителів у національних костюмах, а в деяких випадках навіть приміряти традиційні народні строї, а також взяти участь у традиційних святах, скуштувати страви етнічної гастрономії та придбати витвори прикладного мистецтва у вигляді сувенірів. Наприкінці подорожі туристи діляться своїми враженнями про культурні особливості етнічних груп відвідуваних регіонів, що зазвичай сприяє зміцненню толерантних відносин між представниками різних етнічних груп.

²⁵¹ Бучко, Ж. (2006). Народні звичаї та традиції населення Українських Карпат у контексті фестивального туризму. *Вісник наукових досліджень. Серія: Туризм*, 1, 183-185.

²⁵² Сливка, Р. Р. (2002). *Етнографічне дослідження Бойківщини*, 72.

Інтерес до історії, традицій і звичаїв сприяє розвитку подорожей і розширенню світогляду, завдяки чому туристи мають можливість відвідувати інші країни, тому завдання етнотуризму - підвищити культурний рівень людей під час подорожей, задовольнивши їх культурно-інформаційні потреби, залишити приємні спогади, навчити цінувати власне минуле та провести для туристів традиційні майстер-класи, які наочно покажуть життя місцевих етносів. У зв'язку з цим доцільним є розвиток таких напрямків етнотуризму, як майстер-класи традиційних ремесел, які базуються на можливості відвідування туристами таких об'єктів шляхом включення їх у туристичні маршрути з мистецькими осередками народних ремесел. Ці заходи, з одного боку, сприяють збереженню ремісничих традицій, і водночас є засобом популяризації та застосування культурної спадщини у сфері туристичних послуг. Центрами збереження народних промислів часто стають етнографічні музеї, де зберігаються колекції засобів виготовлення одягу чи інших предметів ужитку, а також самих виробів. А найбільш прийнятними можливостями для використання традиційної національної культури в туризмі є масштабні заходи подієвого типу, особливо фестивалі²⁵³.

Одним із ключових питань, яке потребує вирішення найближчим часом, є проблема оптимізації взаємодії туризму та культури. У більшості країн світу культурна спадщина (музеї, галереї, художні майстерні) є дуже важливим чинником залучення туристів і формування міжнародних і внутрішніх туристичних потоків. Це, в свою чергу, сприяє розвитку транспорту, готельно-ресторанної інфраструктури, місцевої промисловості, вирішує проблему працевлаштування, особливо в сільських регіонах. Тому розвиток індустрії туризму сприяє розвитку інших галузей.

Етнотуризм як подорож з метою відкриття та пізнання певного етнокультурного середовища з його унікальними особливостями, зокрема традиціями, ремеслами, побутом, культурою, має посісти гідне місце серед інших видів пізнавального туризму. Враховуючи зростання інтересу світової спільноти до екологічної стійкості та принципів сталого розвитку територій, ми розглядаємо етнотуризм як успішну реалізацію нової концепції трьох «L» («Landscape – Lore – Leisure»): ландшафт, традиції, дозвілля, що прийшла на зміну концепції трьох «S» («Sun – Sea – Sand»): сонце, море і пісок.

²⁵³ Лесик, А., Бучко, Ж. (2007). Фестивалі Карпатського регіону як чинник туристичної привабливості. *Проблеми розвитку депресивних регіонів: Мат. міжнар. конф. (25-26 квітня 2007 р., м. Ніжин)*, 174-177.

Нова концепція в основному передбачає використання природних туристичних ресурсів, але не остання роль тут належить адаптації традицій до сучасної індустрії туризму у формі анімаційних етнокультурних програм. А тому дослідження етнічної складової туристичної індустрії є актуальними та своєчасними.

Історія виникнення та розвитку етнічного туризму

До витоків етнотуризму, на думку Доценка А.І., слід віднести: «подорожі греків та римлян у прибережні землі Середземного та Чорного морів. Грецькі вчені Геродот і Страбон у своїх працях описали життя і культуру скіфів, яких вони відвідали. Римляни залишили описи фінікійців, єгиптян, іудеїв та самаритян»²⁵⁴. У V-XV ст. активізувалися подорожі арабських мандрівників до південноєвропейських країн, де вони не тільки стикалися з культурою, побутом і звичаями європейських країн, а й насаджували арабську культуру з ісламом. У цей період подорожі європейців на Близький Схід поширилися на Святу Землю, пов'язані вони були з появою християнства (Хрестові походи). У цей час зародилося паломництво як особлива форма релігійного туризму.

Зародження етнотуризму узгоджується з епохою Великих географічних відкриттів (кінець XV — середина XVII ст.). Іспанська експедиція під керівництвом Христофора Колумба відкрила Америку (1498) і корінні народи Центральної Америки (ацтеки і майя). Інші іспанські та португальські експедиції відкрили, завоювали та описали національну державу інків у Південній Америці. У ту ж епоху англійці та французи відкрили, завоювали й описали індіанські племена, що жили в Північній Америці. В 1598 році відбулося завоювання Єрмаком Сибіру, підкорення та описування місцевих племен московськими мандрівниками.

Наступний період становлення етнотуризму (з середини XVII до середини XVIII ст.) пов'язаний із: «науковими експедиціями по дослідженню внутрішніх областей Азії, Африки та Австралії. Під час цих експедицій були відкриті та нанесені на карту нові землі разом із проживаючими на них племенами та народностями»²⁵⁵.

Поняття етнотуризму безпосередньо пов'язане з терміном «етнологія», яким називали галузь науки, що вивчає етноси (введений в 1784 році французьким вченим А. Шаванном). Більшого поширення він набув у першій половині XIX ст. завдяки роботам А.-М. Ампера та В. Едвардса. У 1839 році в Парижі було засновано Етнологічне товариство.

²⁵⁴ Доценка, А. І. (2021). *Етнічний туризм: навчальний посібник*. Київ: Університет «Україна», 14-15.

²⁵⁵ Там само, 15

Спершу об'єктом етнології були лише слаборозвинені племена і народи, а пізніше він розширився й охопив усі етнічні групи світу.

Етнологічні дослідження українських козаків, як зазначає Доценко А.І., започаткували французи Боплан Г., Шевальє П., Шерер Ж., які: «у XVII ст. мандрували по Україні та описали життя, побут, звичаї та обряди козаків. Цікаві етнологічні відомості про козаків залишили козацькі літописці Самовидець, С. Величко та Г. Грабянко»²⁵⁶. А зародження етнологічних наукових досліджень в Україні Доценко А.І. пов'язує з відкриттям у першій половині XIX ст. університетів у Харкові, Києві та Одесі, а саме створенням при університетах Комітетів із дослідження старожитностей. Ці комітети організовували етнологічні експедиції. Зокрема, при Київському університеті була створена археографічна комісія, в якій у 1843 р. працював Тарас Шевченко. Його науково-художня праця «Мальовнича Україна» стала результатом таких етнографічних вишукувань у п'яти правобережних губерніях України.

У дослідженнях Південно-Західної частини України велику роль відіграла етнографічно-статистична експедиція 1869-1871 рр., якою керував Павло Чубинський, визначний український вчений-етнолог і фольклорист. За результатами експедиції у Києві в 1873 р. було створено Південно-Західний відділ Руського географічного товариства, який став досліджувати життя, побут, культуру, звичаї та традиції українців. Через три роки відділ закрили через те, що його ідейне спрямування не сподобалося царській владі.

Становлення етнотуризму в Галичині пов'язане з особистістю Івана Франка, який, навчаючись на той час у Львівському університеті, в 1883 р. організував «Кружок для устроювання мандрівок по нашим краю». Під час семи туристичних походів горами та селами Турківського та Сколівського районів студенти досліджували побут і традиції українських горян. Відома праця І. Франка «Етнографічна експедиція на Бойківщину» стала результатом такої ж етнографічної експедиції.

У етнологічних дослідженнях починаючи з кінця XIX ст. помітну роль відіграло створення у 1873 р. у Львові Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Створена при Товаристві Етнографічна комісія видавала «Етнографічні збірники», а в її складі працювали відомі етнологи: Володимир Гнатюк, Федір Вовк.

Розвиток етнологічних досліджень в Україні на початку XX ст. пов'язаний з Академією наук України (заснована 1918 р. в часи Гетьманату). У 20-х роках етнологічна діяльність була зосереджена у

²⁵⁶ Там само, 17.

Етнографічній комісії та музеї антропології та етнології імені Ф. Вовка. В 1936 р. на основі Комісії створено Інститут українського фольклору. В 1941 р. його реорганізовано в Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії (нині - Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України), в якому створено Науковий центр етнології.

Етнологічні дослідження за часів незалежної України набули значного розвитку та сформували актуальні напрями: збереження традиційної матеріальної та духовної спадщини; дослідження української діаспори, формування етнокультурних пріоритетів української нації.

На стику етнології та географічних наук формується етногеографія як наукова дисципліна. За Дністрянським М.: «етногеографія – це галузь суспільної географії, що сформувалася на стику з етнологією, предметом якої є пізнання територіальної організації етнонаціональної сфери, включаючи розміщення етнічних спільнот і груп, співвідношення і поєднання їхніх ареалів розселення, вивчення етногеографічних процесів в історичній ретроспективі та перспективі»²⁵⁷. Об'єктом етногеографії, як зазначає науковець, є етнонаціональні спільноти та групи, етнонаціональні процеси та явища, а предметом – «морфологічні, структурно-функціональні і динамічні аспекти територіальної організації етнонаціональної сфери»²⁵⁸.

Етнологічні та етнографічні дослідження дали поштовх для розвитку етнічного туризму. Вперше термін «етнічний туризм» вжив американський дослідник Сміт В. у 1977 р., який визначив етнічний туризм як: «подорожі для вивчення культури та життя рідкісних чи екзотичних народностей»²⁵⁹. На прикладі тематичних досліджень індіанців Панамі і торайя о. Сулавесі науковець виділив такі елементи етнотуризму, як знайомство з умовами побуту та змістом культових церемоній. Аналізуючи погляди Сміта В., інші американські вчені Макінтош Р. У. та Гоїлднер Ч. Р. у 1990 році визначили етнічний туризм як поїздки з метою спостереження виражень культури і способу життя екзотичних народів²⁶⁰. Переважна більшість існуючих досліджень етнотуризму зосереджуються на відвіданні екзотичних напрямків, які дають можливість пізнання повсякденного життя невеликих, часто ізольованих, етнічних груп.

²⁵⁷ Дністрянський, М.С. (2008). *Етнографія України: Навчальний посібник*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 13

²⁵⁸ Там само, 13

²⁵⁹ Yang, L. (2007). *Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China*. Waterloo, Ontario.

²⁶⁰ Bulter, R. (1996). *Tourism and Indigenous Peoples*. London: ITBP.

На думку Дичковського С.І., основним інструментом формування нових туристичних дестинацій і модернізації існуючих туристичних об'єктів сучасного цифрового суспільства стає: «креативний підхід до просування місцевих історичних і природних ресурсів за рахунок поєднання таких механізмів і технологій, як культурне картування, вироблення стратегій розвитку територій, брендування культурної спадщини»²⁶¹. Особливої актуальності у цьому контексті набувають дослідження етнокультурних ландшафтів та використання їх у туристичній галузі.

На стан матеріальної та духовної культури безпосередньо впливає довкілля, на чому акцентують польські науковці Чаплінський П. та Кібіч А., досліджуючи етнокультуру Гуцульщини. Важливими складовими обґрунтованого ними поняття «етнокультурного ландшафту» є традиції, обряди, звичаї, промисли та ремесла. Дослідники виділяють 4 типи етнокультурних ландшафтів, які виділені на підставі: 1) поєднання господарської діяльності і природних умов; 2) поєднання природних умов, розселення, традицій і побуту; 3) поєднання матеріальної і духовної культури; 4) сучасні ландшафти з елементами туристичної інфраструктури²⁶². Розвиток етнотуризму вчені розглядають як шлях збереження етнокультурних ландшафтів, відродження звичаїв, традицій, обрядів, а це дозволяє місцевому населенню отримувати матеріальні вигоди від реалізації такої діяльності.

Етнокультурні ландшафти та їх дослідження зайняли свою нішу на початку ХХІ сторіччя в класичному та постнекласичному ландшафтознавстві. Цьому присвячені праці Гродзинського М.Д.²⁶³ з пізнання етнічного ландшафту, коадаптації етносу та ландшафту, аналізу відмінностей менталітету, зумовлених ландшафтним середовищем, і водночас факторів, що впливають на його формування, є особливо важливими для формування етнокультурних ландшафтів.

Своєрідність етнокультурно-ландшафтних (етнокультурно-географічних) вишукувань підкреслюється в працях Воловика В.М.: «якщо у фізико-географічних дослідженнях граничною таксономічною одиницею є ландшафтна сфера, то у випадку етногеографічних досліджень це – етносфера, яка може займати відносно невелику

²⁶¹ Дичковський, С.І. (2021). *Глобальні трансформації туристичних практик і технологій в контексті становлення цифрового суспільства (digital society)*.

²⁶² Чаплінський, П., Кібіч А. (2010). Проблематика етнокультурного ландшафту Гуцульщини: риси, поділ, збереження. *Наукові записки Вінницького педуніверситету. Серія «Географія»*, 21, 259-265.

²⁶³ Гродзинський, М. Д. (2005). *Пізнання ландшафту: місце і простір*. У 2-х т. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».

територію, з дисперсно розташованими етносами»²⁶⁴. В монографії дослідника «Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування» етнокультурний туризм розглядається як перспективний напрям природокористування етнокультурних ландшафтів. Зокрема, виділено такі види, як оглядовий (екскурсійний), сільський етнокультурний, подієвий культурний, туризм культурно-історичної спадщини²⁶⁵.

Ресурсна база етнічного туризму

Ресурсні можливості етнотуризму розглянемо на прикладі модельного етнокультурного регіону – Буковини, який є цікавим і колоритним з точки зору формування в умовах територіальної відособленості. Як зазначено в наших попередніх дослідженнях: «упродовж віків поглиблювалась самотність цього краю та її мешканців, які, зберігаючи загальноукраїнські та загальнорумунські національні цінності, мали свою локальну спільність і відмінність від сусідів у мові, побуті, традиціях, матеріальній і духовній спадщині»²⁶⁶. Буковинці відомі своєю унікальною культурою, автентичними традиціями, а це разом з неповторною естетикою довкілля та гармонійного співіснування людини та природи може зробити Буковину однією з найцінніших туристичних дестинацій для транскордонного туризму.

Етнічні особливості цього регіону виявляються в унікальних національно-культурних явищах. Окрім української, тут збереглися австрійська, вірменська, молдавська, польська, румунська та російська культури, створивши синтез культурних традицій. Це дає незаперечні переваги у налагодженні економічних і культурних зв'язків із відповідними країнами.

Прикметно, що навіть на початку XXI століття гармонія традицій природокористування на більшій частині території Буковини вражає, надаючи неповторного характеру культурному ландшафту регіону. Цей край можна вважати етнографічною перлиною Європи. Він заслуговує постійної пильної уваги з точки зору туризму як етнотуристичний регіон. Зокрема: «туристів і гостей приваблює матеріальна культура краю, що

²⁶⁴ Воловик, В. М. (2013). *Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування*. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня».

²⁶⁵ Там само, 263-264.

²⁶⁶ Бучко, Ж. (2016). Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму. *Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (25 лютого 2016 р., м. Львів)*, 37-42.

виявляється в неповторних витворах дерев'яної народної архітектури, відомих у всьому світі виробах ужиткового мистецтва»²⁶⁷.

Впродовж півтора десятиліття років завдяки культурним комунікаціям спостерігається поживлення зацікавленості Буковиною як осередком етнотуризму. У регіоні зростає кількість публікацій з туристичної тематики (довідково-рекламної продукції), впровадженню транскордонних українсько-румунських проєктів з підтримкою Євросоюзу²⁶⁸: «Спільна культурна спадщина», «Info Bucovina (Розвиток туристичної індустрії в транскордонному контексті», «ROUA Bucovinei (Roots, People, Unity, Attractions – культурне коріння, люди і місця, єдність традицій, природні туристичні атракції Буковини)»²⁶⁹, «Історична та етнографічна спадщина – частина сталого розвитку туризму на Буковині»²⁷⁰. Популярності набувають етнографічні свята й фестивалі, до яких долучаються представники багатьох європейських країн.

Виявлення та популяризація національних культурних ресурсів Буковини є передумовою успішного розвитку туризму. Серед інших видів пізнавального туризму важливе місце повинен займати етнокультурний туризм, який є поїздкою з метою ознайомлення та пізнання особливого культурного середовища з такими етнічними культурними особливостями, як традиції, ремесла, побут, культура.

Буковина розташована на кордоні двох держав: України (Північна Буковина) та Румунії (Південна Буковина). Цей багатонаціональний регіон має спільну багатовікову історію. Спільна культурна спадщина формує передумови розробки етнокультурних маршрутів, до яких залучаються центри народних промислів, музеї, осередки проведення етносвят та фестивалів.

Музеї. Важлива роль у представленні культурно-етнічної спадщини краю належить музеям, які зберігають історичні пам'ятки, природничо-етнографічні, меморіальні та інші колекції, пам'ятки матеріальної та духовної культури місцевого населення²⁷¹.

²⁶⁷ Бучко, Ж. (2010). Етнотуристичні дослідження Буковини. *Географія та туризм*, 6, 155.

²⁶⁸ Бучко, Ж. (2016). Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму. *Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (25 лютого 2016 р., м. Львів)*, 37.

²⁶⁹ Efros, V., Purici, S., Iavkin, V., Baisanu, S., Dorneanu, A., Buchko, Z. (2009). *Oameni si locuri in Bucovina*. Suchava.

²⁷⁰ Buchko, Z., Efros, V., Popescu, L. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. The cross-border area*. Suceava: University Publishing house.

²⁷¹ Бузинський, М. Д., Никирса, М. Д., Коржик, В. П., Бучко, Ж. І. (2009). *Барвіста Буковина. Горизонти цільового туризму*. Чернівці: Прут.

З точки зору етнокультурного туризму з-поміж усіх типів і профілів музеїв найбільш придатними є музеї:

- краєзнавчі;
- історичного профілю;
- меморіальні;
- художнього профілю;
- на громадських засадах (народні або приватні).

На півдні Буковини (Сучавський повіт) відомі історичні музеї Сучави та Сірету. Народні та історичні архітектурні комплекси (музеї архітектури та побуту), створені в будівлях, що мають історичну чи художню цінність, є важливими пам'ятками історії та культури або являють собою архітектурно-ландшафтний комплекс пам'яток народної архітектури. Яскравим зразком такого музею є Чернівецький скансен — обласний державний музей народної архітектури та побуту. До цієї категорії на півдні Буковини належить Сучавський музей буковинського села.

До маршрутів етнотуризму активно залучаються Чернівецький обласний художній музей, Чернівецький краєзнавчий музей, Вижиницький музей коледжу прикладного мистецтва ім. В. Шкрібляка.

Серед музеїв Південної Буковини найчисельніші етнографічні: «Сучавський етнографічний музей «Hanul Domnesc», розташований у найдавнішій громадській споруді міста (початку XVII ст.); Музей народних звичаїв Буковини (м. Гура-Гуморалуй), Музей мистецтва дерева (м. Кимполунг-Молдавенеск); Етнографічний музей м. Ватра-Дорней, розташований у приміщенні міської ратуші (1897 р.)»²⁷².

Меморіальні музеї Буковини, які доповнені пам'ятками народного побуту та ужиткового мистецтва, також становлять інтерес для етнотуризму: «у більшості випадків меморіальні музеї являють собою також історично-архітектурну цінність. Найпопулярніші з них у Північній Буковині: музей-садиба Юрія Федьковича в смт. Путила, музей-садиба Івана Миколайчука в с. Чортория Кіцманського району, музей-садиба Ольги Кобилянської в с. Димка Глибоцького району, музей Лук'яна Кобилиці в с. Сергії Путильського району, музей Григорія Гараса у м. Вашківці та музей Ксенії Колотило в с. Підзахаричі Чернівецької області.

²⁷² Бучко, Ж. (2016). Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму. *Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (25 лютого 2016 р., м. Львів)*, 37-42.

У Чернівцях заслуговують уваги музеї Юрія Федьковича та Володимира Івасюка»²⁷³.

У Південній Буковині популярні серед туристів музеї-садиби: етнографічний музей в м. Редеуць «Самуїл та Єудження Іонець»; меморіальний будинок «Михайл Садовяну» та музей художника та скульптора Іона Іримеску в м. Фелтічень; відомого румунського композитора Чіпріана Порумбеску у с. Ступка; меморіальний будинок в м. Солка «Савета Котрубаш»²⁷⁴.

Громадські музеї відіграють важливу роль в розвитку туризму. Так, у с. Підзахаричі Вижницького району Чернівецької області діє з 1980-х років етнографічно-краєзнавчий музей Гуцульщини. До огляду доступні найрізноманітніші зразки народного одягу та предметів побуту буковинських гуцулів, які завжди привертають увагу туристів. Цей музей є вдалим прикладом адаптації до туризму локальної етнокультурної спадщини. В його експозиціях - зразки народного одягу та побутові речі гуцулів Буковини. Туристам пропонуються майстер-класи з писанкарства, різьбярства, вишивальництва. На базі музею більше десятка разів відбувався етнографічний фестиваль «Захарецький гарчик», що сприяв відвідуваності музею та популяризації мистецьких майстер-класів.

Музей гончарства в селі Коболчин у Дністровському районі заснував потомствений майстер гончарної справи Іван Гончар, заслужений діяч культури України. Це єдиний музей такого профілю в області. Село Коболчин відоме як центр буковинського гончарства. Розквіт гончарства припав на кінець XIX —початок XX ст., коли в одному селі мешкало понад 260 гончарів. Музей гончарства став яскравим центром дослідження ремесла. Тут можна побачити, як створюються гончарні вироби. У музеї зібрано понад 5000 предметів керамічного мистецтва XIX та XX століть.

Історичний музей у селі Старий Вовчинець (зібрано понад 5 тисяч писанок, колекцію з предметів побуту та палеонтологічних знахідок, що були виявлені на околиці села), археолого-етнографічний музей (у селі Опришени), Чернівецької області вражають своїми багатими експонатами. Згадані музеї мають особливу туристичну цінність, оскільки розташовані поблизу українсько-румунського кордону.

Музеї створюють і в приватних туристичних комплексах. Прикладом такого музею є агросадиба «Лекече» у Вижницькому районі, де у приватному туристичному комплексі створено цікаву етнографічну експозицію. Тут, в окремій кімнаті, виставлені старовинні предмети

²⁷³ Бучко, Ж. (2010). Етнотуристичні дослідження Буковини. *Географія та туризм*, 6, 156.

²⁷⁴ Там само, 156.

побуту та народний одяг буковинських гуцулів, багато експонатів є у фондах садиби, у майбутньому господарі планують розширити експозицію.

Вже кілька років на території Вижницької територіальної громади діє музей живої гуцульської поживи в селі Багна, що заснувала власниця етносадиби «Заманушка» Наталія Вятковська²⁷⁵. Для туристів пропонуються майстер-класи з приготування та споживання традиційних гуцульських страв - кулеші, грибною юшки, голубців. Крім традиційної гуцульської їжі, пані Наталія готує і сучасні страви. Етносадиба з музеєм включена до туристичних маршрутів.

Музеї різних профілів і типів, що представляють цікаві з етнокультурної точки зору експонати, є перспективними об'єктами і центрами пізнавального етнокультурного туризму як для вітчизняних, так і для іноземних туристів і повинні використовуватися в організації тематичних маршрутів.

Центри народних ремесел. Декоративне мистецтво Буковини ґрунтується на вікових традиціях, втілених у різних видах ремесел. Найпоширенішим видом декоративно-ужиткового мистецтва Буковини залишається вишивка, відомий осередок якої в місті Вижниця, селах Виженка, Підзахаричі Чернівецької області та Монастир Гумор Сучавського повіту. Традицією у селах Вижниччини є різьблення та інкрустація по дереву: Виженка, Путила, Підзахаричі (Північна Буковина) та Сучава, Кімпулунг, Фалтічень, Пояна, Мікулуй (Південна Буковина).

У Вижниці, Виженці, Підзахаричах та Путилі зберігаються традиції буковинського ткацтва та килимарства. Особливо рідкісним зараз вважається ремесло виготовлення тканих ліжників, яке на території Північної Буковини майже не збереглося (на відміну від сусідньої Івано-Франківської області). В Південній Буковині килимарство поширене в Монастир Гумор.

Місцеві особливості писанкарства збереглися, окрім зазначених вище населених пунктів, у селах Мілієве, Підзахаричі, Розтоки, Старий Вовчинець, Банилів-Підгірний (Північна Буковина) та Палтина, Бродина, Ізвоареле Сучавей (Південна Буковина). Традиція лозоплетіння склалася в м. Чернівці, а емальовану чорну кераміку виготовляють у містах Редець і Маржіня²⁷⁶ (Румунія). Зазначені осередки включаються туристичними

²⁷⁵ Бучко, Ж. (2023). Об'єкти історико-етнокультурної спадщини Вижницької територіальної громади в туристичній діяльності. *Етнокультурний туризм: теорія, практика, перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (30-31 травня 2023 р., м. Вінниця)*, 24.

²⁷⁶ Buchko, Z. (2018). Cross-border tourism in Bukovina. *Scientific Review of Physical Culture*, 8 (1), 37-42.

операторами м. Чернівців для відвідування туристами під час одноденних маршрутів Південною Буковиною. Останнім часом традиційні ремесла набувають популярності у вигляді майстер-класів²⁷⁷, а туристи активно долучаються до фестивальних заходів.

На базі зазначених центрів традиційних ремесел сформувалися й розвиваються креативні мистецькі майстерні. Найвідоміша - майстерня Вижицького коледжу декоративно-прикладного мистецтва, де пропонують проведення майстер-класів з ткацтва, різьбярства, вишивальництва та виготовлення ляльки-мотанки.

Вижиця – відомий осередок подієвого туризму, зокрема фестивалів. Інтерес туристів до традиційних ремісничих практик посилюється саме в такі дні. У місті формуються також приватні мистецькі різьбярні майстерні Заслуженого майстра народної творчості України Володимира Ворончака та членкині Національної спілки майстрів народного мистецтва України Галини Олійник, авторки найбільшої булав та найбільшого бунчука, які увійшли до Національної книги рекордів України.

Вижиця, Виженка та Підзахаричі традиційно відомі як осередки високої концентрації садиб сільського зеленого туризму. Тому створення тут мистецьких креативних майстерень істотно урізноманітнює послуги, що надаються господарями гостинних садиб.

Креативні мистецькі майстерні мають сенс і в містах. Зокрема, в Чернівцях відомою є Майстерня-світлиця народних ремесел та декоративного мистецтва, створена Миколою Шкрібляком, етнографом, заслуженим діячем мистецтв України, директором Буковинського центру культури і мистецтва. Експозиція закладу вражає сотнями унікальних народних виробів: вишитих, тканих, різьблених. Це також родинні фотографії, ікони на склі, писанки, глиняні іграшки, манекени в буковинських народних строях. Збережені столітні ткацькі верстати, гончарний круг, бондарська лавка дають можливість кращим буковинським народним майстрам безкоштовно навчати усіх охочих народним ремеслам та декоративному мистецтву вишивки, бісероплетіння, писанкарства, ткацтва, гончарства, боднарства, художнього різьблення, інкрустації по дереву.

Традиції, свята, фестивалі. Духовно-культурне життя буковинців ґрунтується на спадкоємності традицій і тісно пов'язане з релігійною

²⁷⁷ Бучко, Ж. (2021). Креативні мистецькі майстерні: збереження етнокультурної спадщини та можливості й перспективи для диверсифікації сільського туризму. *Проблеми та перспективи впровадження європейського досвіду диверсифікації сільського туризму в Україні на засадах креативності та збалансованості: Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 вересня 2021 р., м. Запоріжжя.)*, 55-58.

системою вірувань. Улюблені свята - Різдво, Великдень, Василя, храмові свята, релігійні свята літнього циклу – Юрія, Івана Купала, Петра і Павла. З циклами свят також пов'язані вихід на полонину та пастушеські традиції. Саме ці релігійні свята відображають багато особливостей давньої віри та традиційного побуту буковинців.

Обряди та традиції представники Північної Буковини привнесли у колоритні загальноновизнані свята – «Полонинська ватра», «Шовкова косиця», «Гуцульський фестиваль», «Андріївські вечорниці», «Маланка-фест», «Від Різдва до Йордана», **«Буковинські зустрічі»**, **«Букова віть»** «Захарецький Гарчик», «Обнова-фест» тощо.

Південна Буковина має ще більше збережені традиції та багаторічний досвід проведення обрядових подій та фестивалів. З-поміж них найпомітніші: «У годині коляди», «За прадідівською традицією», «Біля ялинки», етно-фольклорний фестиваль «Пастуший аркан» (м. Редець), національний ярмарок гончарів та фестиваль середньовічного мистецтва (м. Сучава), фестиваль писанок та фестиваль форелі (с. Чокенешть), свято міст Редець, Солка, Сучава»²⁷⁸.

Багаторічну історію має фестиваль «Буковинські зустрічі», який з 1989 року проводять за участі творчих колективів з Молдови, Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини та України. Фестиваль відбувається щороку по чергово в цих країнах: у Румунії – в м. Кимпулунг Молдавенеск, Ватра Дорней, Сучава; в Польщі – у м. Ястров'є. Ідея проведення фольклорного фестивалю «Буковинські зустрічі» народилася серед польських емігрантів з Буковини, що компактно мешкали у Пільському повіті, і пов'язана з діяльністю колективу «Ястрів'яци». Цей творчий колектив продовжує буковинські традиції. Список учасників фестивалю та їх представників постійно розширювався. В участі фестивалю залучені усі національні громади, які проживають на Буковині. Згодом до українських, польських та румунських колективів приєдналися євреї, німці, угорці, словаки та росіяни, а зусиллями художнього керівника фестивалю пана Збігнева Ковальського фестиваль поширився на Румунію, Угорщину, Словаччину²⁷⁹.

«Буковинські зустрічі» є прикладом сильної міжкультурної комунікації, яка не лише презентує народну, багатонаціональну культуру, а й намагається активно творити «Європу в мініатюрі». Це

²⁷⁸ Бучко, Ж. (2016). Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму. *Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи*. Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, м. Львів), 37-42.

²⁷⁹ Buchko, Z. (2015). Festivals and traditional holidays in the ethnic tourism in Chernivtsi region. *Tourist Bucovina, I*, 128-133.

загальноєвропейська скарбниця цивілізації, важлива можливість для міжособистісного розуміння та взаємопізнання народів.

Упродовж 2008-2010 років у Чернівецькій області проводився Міжнародний фестиваль національних культур «Букова віть». Він збирав на Буковині: «танцювальні, співочі колективи з Німеччини, Польщі, Румунії, Молдови, Болгарії. Крім цього, свої творчі здобутки на «Буковій віті» представляли учасники з різних регіонів України – Одеської, Дніпропетровської, Івано-Франківської, Хмельницької, Сумської областей та Автономної Республіки Крим. Під час фестивалю можна було побачити народні костюми Буковини, регіонів України та Європи, твори декоративно-прикладної творчості та народних ремесел, взяти участь у майстер-класах з хореографії та народної вишивки, відвідати районні «містечка» народних традицій та звичаїв»²⁸⁰.

З 2008-го року в Чернівцях започатковано молодіжний етнодуховний фестиваль «Обнова». Здебільшого фестиваль проходив у Чернівецькому музеї народної архітектури та побуту. Особливості саме цього фестивалю – духовна складова (під опікою української греко-католицької церкви); проведення майстер-класів з різних традиційних ремесел: гончарства, лозоплетіння, ткацтва, різьбярства; концерти фольклорної та рок-музики українських та зарубіжних виконавців різних стилів.

Найвідомішим фестивалем Чернівецької області є «Маланка-фест», що проводиться з 2011 р. в Чернівцях туристичною громадською організацією «Палітра Буковини». Головна мета фестивалю: «презентація Чернівецької області як етнорізноманітного краю, у якому збережені традиції народних свят, зокрема традиції Маланок. На фестивалі представлена українська, бессарабська, гуцульська, молдавська, румунська Маланка. Презентують тут і традиційні автентичні обряди, і актуальні нинішні, уособлені в сучасних масках. Фестиваль має конкурсний складник, за результатами його визначають та нагороджують переможців. Обов'язковим елементом фестивалю є святкова карнавальна хода учасників вулицями міста. Фестиваль має особливу привабливість для туристів, які задля цього приїжджають до Чернівців»²⁸¹.

Фестивалі, що проводяться на Буковині, яскраво виражають багатонаціональність регіону та найкраще відображають збереження давніх традицій та обрядів²⁸². Це допоможе урізноманітнити місцевий

²⁸⁰ Бузинський, М. Д., Никирса, М. Д., Коржик, В. П., Бучко, Ж. І. (2009). *Барвіста Буковина. Горизонти цільового туризму*. Чернівці: Прут.

²⁸¹ Buchko, Z. (2015). Festivals and traditional holidays in the ethnic tourism in Chernivtsi region. *Tourist Bucovina, I*, 132.

²⁸² Грицьку-Андрієш, Ю.П., Бучко, Ж.І. (2010). Фестивальний туризм у системі рекреаційно-туристської діяльності. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*, 519-520, 56-60.

ринок туристичних послуг новими, якісними туристичними продуктами. Включення місць проведення етнічних свят і фестивалів до туристичних маршрутів покращить туристичну інфраструктуру регіону, що зробить його більш привабливим транскордонним напрямком.

У багатьох сільських місцевостях Чернівецької області туризм варто розглядати як додаткову економічну діяльність, що сприяє більшій життєздатності інших секторів. На наш погляд, фестивалі є вдалим прикладом синергії в сільському туризмі, а тому: «активне залучення туристів до участі у фестивальних оглядах регіональних та місцевих масштабів пов'язано, перш за все, з гідним інфраструктурним забезпеченням, вчасною активною рекламою, залученням безпосередніх учасників до організації свята та всіх інших заходів по проведенню фестивалю»²⁸³. Попри проведення всіх вище названих заходів, сучасний турист потребує послуг, що пов'язані з інформуванням про історію виникнення традицій конкретних етнічних свят, їх сенс та динаміку.

Ресурсна база етнотуризму стає основою для розробки мережі локальних, регіональних і транскордонних маршрутів. Завдяки реалізації одного з транскордонних проєктів («Історико-етнографічна спадщина – частина сталого розвитку туризму на Буковині») нами було проведено низку польових досліджень для визначення етнокультурної привабливості території Буковини. Визначено ключові об'єкти та напрямки перспективного розвитку історико-етнографічного туризму та сформовано базу даних таких об'єктів (понад 400 на території Чернівецької області, розроблено транскордонні маршрути територією Буковини (Чернівецька область та Сучавський повіт, Румунія), у співавторстві 10 путівників²⁸⁴ з інформацією про ці маршрути та історико-етнографічний туризм Чернівецької області та Сучавського повіту²⁸⁵.

Важливим результатом діяльності транскордонного проєкту «Спадщина» в регіоні стала розробка історико-етнокультурних маршрутів Буковиною²⁸⁶. Мережа цих маршрутів сформована з 8 міжнародних, 20 регіональних (по 10 на території Чернівецької області та Сучавського повіту) та 4 локальних (по 2 у Чернівцях та Сучаві). Маршрути охопили

²⁸³ Грицьку-Андрієш, Ю.П., Бучко, Ж.І. (2010). Фестивалі як прояв синергії сільського туризму в Чернівецькій області. *Рекреаційно-туристичне природокористування в Східноєвропейському регіоні: сучасний стан і перспективи. Мат. міжнар. наук.-практ. конф. (21-23 жовтня 2010 р. м. Чернівці)*, 50-54.

²⁸⁴ Buchko, Z., Efros, V., Popescu, L., Rudenko, V. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Bukovina's Carpathians*. Suceava: University Publishing house.

²⁸⁵ Buchko, Z., Efros, V., Popescu, L. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Cycling through Bukovina and Bessarabia*. Suceava: University Publishing house.

²⁸⁶ Efros, V., Popescu, L., Buchko, Z. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. History and religion*. Suceava: University Publishing house.

найцікавіші історико-етнографічні об'єкти транскордонної території за категоріями: «археологічні пам'ятки, пам'ятки військово-історичного характеру, громадські будівлі, музеї (зокрема музеї-садиби), релігійні об'єкти, кінно-спортивні комплекси, фестивалі й традиційні свята, промислово-історичні об'єкти, центри народних промислів, місця національної кухні, пам'ятники. Прокладені маршрути лягли в основу розробленої карти історичного та етнографічного туризму території Чернівецької області та Сучавського повіту»²⁸⁷.

Докладніші параметри міжнародних маршрутів наведені в таблиці 2. Із восьми розроблених історико-етнографічних - 4 автомобільні, 2 велосипедні²⁸⁸, 2 піші²⁸⁹ загальною протяжністю 1 325 км²⁹⁰.

Прикладом етнокультурного локального маршруту є екскурсійний маршрут «Чернівці етноунікальні», що поєднав пам'ятки різних етнічних громад Чернівців.

Пішохідний маршрут протяжністю 5,5 км прокладений центральною частиною міста з залученням 14 об'єктів показу, розрахований на 3 години та включає відвідування: «приміщення культурних товариств (українського, румунського, польського, німецького, єврейського), окремі культові споруди різних релігійних конфесій, пам'ятники»²⁹¹.

Важливу роль у практиці етнотуризму відіграють організатори, які намагаються налагодити контакт між етнографічними громадами та туристами, скоротити значні культурні дистанції, задовольнити очікування туристів. Популярним серед туристів стає користування послугами невеликих місцевих туристичних агентств, створених представниками місцевої спільноти.

²⁸⁷ Бучко, Ж. (2016). Проблеми реалізації історико-етнографічного туризму на транскордонній території Буковини. *Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку прикордонних територій Марамороцини. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (2-4 вересня 2016 р., м. Рахів)*, 30-34.

²⁸⁸ Popescu, L., Efros, V., Buchko, Z. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Cycling through Bukovina*. Suceava: University Publishing house.

²⁸⁹ Buchko, Z., Efros, V., Popescu, L. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Hikin Rotes*. Suceava: University Publishing house.

²⁹⁰ Бучко, Ж. (2016). Проблеми реалізації історико-етнографічного туризму на транскордонній території Буковини. *Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку прикордонних територій Марамороцини. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (2-4 вересня 2016 р., м. Рахів)*, 30-34.

²⁹¹ Бучко, Ж. (2020). Розробка міського тематичного маршруту «Чернівці етноунікальні». *Міський туризм: реалії, виклики, перспективи. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (27 березня 2020 р., м. Київ)*, 108-110.

Таблиця 2

Транскордонні маршрути історико-етнографічного туризму на Буковині²⁹²

Маршрут	Тип побудови	Спосіб пересування	Протяжність, км	Тематика
Ватра Дорней – Кимполунг Молдавенеск – Садова – Молдовіца – Сучевіца – Редеуць – Сірет – Біла Криниця – Глибока – Димка – Валя Кузьмина – Чернівці – Лужани – Неполоківці	лінійний	Автомобільний	150	сакральньо-історичний
Фальтічень – Гура-Гуморалуй – Манастирея Гуморалуй – Солка – Марджія – Вішеу де Жос –Путна – Вішеу де Сус –Красноільськ – Чудей – Сторожинець – Берегомет – Вижиця	лінійний	Автомобільний	220	історико-етнографічний
Кимполунг Молдавенеск – Фунду Молдавей – Бреаза – Молдова Суліца – Ізвареле Сучевей – Бродіна – Улма – Стража – Вішеу де Сус –Красноільськ – Череш – Банилів-Підгірний – Берегомет – Вижиця – Підзахаричі – Путила – Селятин	лінійний	Автомобільний	325	історико-етнографічний
Фалтічень – Сучава – Мітоцу Драгомірней – Драгомірна – Патрауці – Калінешть – Калафіндешть – Сірет – Чернівці – Бояни – Динівці – Хотин	лінійний	Автомобільний	180	історичний
Вижиця – Усть-Путила – Путила – Сергії – Руська – Ульма – Бродіна – Путна – Вішеу де Сус – Красноільськ – Чудей – Череш – Банилів-Підгірний – Мигове – Берегомет – Вижиця	кільцевий	Велосипедний	210	історико-етнографічний
Путила – Плоска – Селятин – Ульма – Бродіна – Бродіна де Жос – Ізвареле Сучевей – Шепіт – Нижній Яловець – Яблуниця – Усть-Путила – Дихтинець – Путила	кільцевий	Велосипедний	150	історичний
Красноільськ – Вішеу де Сус – Білка – Баїнет – Манастиоара – Сірет	лінійний	Піший	50	історико-краєзнавчий
Нижній Яловець – Перкалаб – Сарата – Яровиця – Верхній Яловець – Шепіт – Ізвареле Сучевей	лінійний	Піший	40	історико-етнографічний

Джерело: розроблено за результатами комплексних експедиційних досліджень в рамках проєкту «Спадщина»

²⁹² Бучко, Ж. (2016). Проблеми реалізації історико-етнографічного туризму на транскордонній території Буковини. *Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку прикордонних територій Марамороцини. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (2-4 вересня 2016 р., м. Рахів)*, 30-34.

Для виявлення зростання популярності етнотуризму нами було проведено соціологічне дослідження ліцензованих суб'єктів туристичної індустрії Чернівецької області²⁹³. Головний фокус дослідження був спрямований на виявлення туристичних фірм міста Чернівці, що надають послуги етнотуризму; види конкретних послуг, кількість туристів, які такі послуги придбали. Було опитано 71 із 102-х зареєстрованих в області турагентів (близько 70% від загальної кількості). Лише 20 турпідприємств надавали послуги етнографічного спрямування, ще 7 туристичних фірм відповіли, що планують впровадження таких турів у майбутньому (рис. 2).

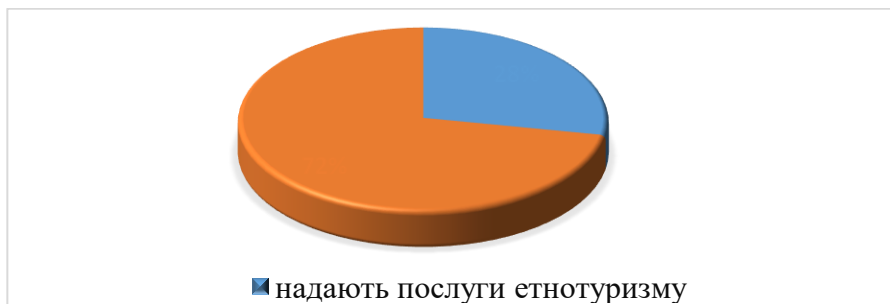

Рис. 2. Структура надання туроператорами та турагентами м. Чернівці послуг етнотуризму²⁹⁴

Серед послуг ми виділили такі тури: «1) пізнавальні з відвідуванням етнографічних музеїв; 2) пізнавальні з відвідуванням ярмарків та фестивалів; 3) пізнавально-обрядові; 4) етнографічно-побутові (майстер-класи)»²⁹⁵. Пізнавальні тури з відвідуванням етномuzeїв, ярмарків і фестивалів надають всі 20 суб'єктів туристичної діяльності. Це тури найчастіше до м. Косів (музей «Гуцульщина» та сувенірний базар), м. Коломия (музеї «Писанка» та «Гуцульщина ім. Кобринського»), с. Криворівня (музей Івана Франка, «Музей-Гражда»), смт. Верховина (Приватний музей Гуцульщини Романа Кумлика), м. Вашківці (музей народної буковинської вишивки Г. Гараса, фестиваль «Буковинська

²⁹³ Бучко, Ж. І., Кібіч, А. Д., Попчук, Ю. С. (2009). Надання послуг етнотуризму туристичними організаціями міста Чернівці. *Географія, геоecологія, геологія: досвід наукових досліджень: Матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів і аспірантів. (м. Дніпро)*, 6, 400-401.

²⁹⁴ Бучко, Ж. І., Кібіч, А. Д., Попчук, Ю. С. (2009). Надання послуг етнотуризму туристичними організаціями міста Чернівці. *Географія, геоecологія, геологія: досвід наукових досліджень: Матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів і аспірантів. (м. Дніпро)*, 6, 400-401.

²⁹⁵ Там само, 401.

Переберія»), с. Підзахаричі (Етнографічний музей Гуцульщини, фестиваль «Захарецький Гарчик»), смт. Путила (фестивалі «Полонинська ватра» та «Гуцульський фестиваль»), а також відвідування сувенірних ярмарків у м. Яремче. Ці послуги виявилися найпопулярнішими серед туристів і надавалися такими туроператорами та турагентами міста: «Бона-СВ», «Гранд Вікторія», «Золоті ворота», «Калімера», «Кнаус», «Мавіді», «Навколо світу», «Німчич», «Туркомпас», «Чернівці-Турист», «Sky-tour» та ін.

Пізнавально-обрядові тури надають тільки 7 установ. Ці послуги передбачають відвідування місць проведення народних свят та обрядів, участь в них. Найпопулярнішими виявилися святкування з народними гуцульськими традиціями Різдва в Карпатах, святкування Великодня, участь в інсценованому гуцульському весіллі, різноманітних народних гуляннях.

Найбільш рідкісною послугою на ринку етнотуристичних послуг міста виявилися етнографічно-побутові тури з організацію майстер-класів з видів декоративно-ужиткових ремесел чи народної творчості, або побуту в гуцульській родині. Такі види послуг надавали туроператор «Навколо світу» та туристичний комплекс «Німчич», розроблений ним тур «В гостях у Гуцулки Ксені» передбачав відвідування та ознайомлення з побутом гуцульської родини, обід з народними гуцульськими стравами, супровід народної музики у виконанні господаря.

Як показало проведене опитування, більшість суб'єктів туристичної індустрії Чернівецької області тривалий час не була зацікавлена у розробці чи впровадженні етнокультурного турпродукту. Водночас зауважимо, що саме ця послуга набуває популярності у світі. Для порівняння: лише один туроператор м. Івано-Франківська «Карпати. Туризм. Відпочинок» пропонує більше десятка історико-етнографічних та фестивальних турів, організовує тематичні етнофестивалі й свята. Та й серед напрямків екскурсій переважали етнотуристичні об'єкти та регіони не Чернівецької, а Івано-Франківської області. Щоправда, впродовж останнього десятиріччя спостерігається тенденція збільшення кількості етнокультурних маршрутів територією Буковини завдяки популярності зимових фестивальних подій (Маланка в Чернівцях, Вашківцях, Красноільську), створенню нових етногастрономічних локацій (етносадиба «Заманушка», сироварня «Добрі газди» в Глибоцькій громаді).

Підтримку етнотуризму засвідчують і державні управлінські структури, зокрема управлінням з питань місцевого самоврядування та розвитку туризму Чернівецької ОВА та відділом туризму Чернівецької міської ради щороку впроваджується ряд заходів з промоції

етнокультурного туризму: проведення та інформаційна підтримка свят та фестивалів. Найвідоміші події в календарі міста й області - зимові обрядові фестивалі: Маланка-фест, Вашковецька Переберія, Красноїльська Маланка. Це дало змогу останніми роками (йдеться про період до лютого 2022 р., тобто початку повномасштабної війни) низці українських туроператорів на підставі цих подій сформувати й реалізовувати комплексний етнотуристський продукт зі включенням відвідування цих масштабних подій.

Висновки

Для розвитку туризму як перспективної галузі економіки необхідне змістовне наповнення дозвілля та залучення якнайширшої аудиторії. Одним із таких засобів і напрямком туризму є етнотуризм, який з кожним роком набуває все більшої популярності. Практика переконливо доводить, що фестивалі та етнографічні заходи є важливою складовою у створенні належної наукової бази для національно-культурного відродження та розвитку регіонів України, збереження культурно-історичної спадщини, вдосконалення та урізноманітнення туристичної інфраструктури регіону та диверсифікації туристичного продукту.

Вважається доцільним урахування місцевих етнокультурних ресурсів при формуванні планів і стратегій розвитку територіальних громад, що дозволяє диверсифікувати туристичні послуги на основі креативності та збалансованості. Основними напрямками туристичної діяльності в межах етнокультурного ландшафту визначимо: пізнавальний етнотуризм (у сільській місцевості, де збережено традиційну національну культуру, у музеях, особливо скансенах); подієвий етнотуризм (орієнтований на фестивалі, у формі міських ярмарків і масштабних свят), культурно-історичний (переважно пов'язаний з минулими історичними подіями та збереженою матеріальною та нематеріальною спадщиною окремих етнічних груп).

Для розвитку етнотуризму як перспективного транскордонного напрямку та галузі економіки Буковини необхідна диверсифікація туристичних послуг з урахуванням ресурсної бази, а саме об'єктів та явищ: історико-етнографічних музеїв, осередків традиційних ремесел, фестивалів та етнографічних свят. Це - важлива ланка у закладенні наукової основи національно-культурного відродження і розвитку Карпатського регіону й Буковини зокрема, дієвий засіб збереження традиційної культури та історично-етнокультурної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Бузинський, М. Д., Никирса, М. Д., Коржик, В. П., Бучко, Ж. І. (2009). *Барвіста Буковина. Горизонти цільового туризму*. Чернівці: Прут.
2. Бучко, Ж. (2016). Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму. *Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (25 лютого 2016 р., м. Львів)*, 37-42.
3. Бучко, Ж. (2010). Етнотуристичні дослідження Буковини. *Географія та туризм*, 6, 154-158.
4. Бучко, Ж. І., Кібіч, А. Д., Попчук, Ю. С. (2009). Надання послуг етнотуризму туристичними організаціями міста Чернівці. *Географія, геоекологія, геологія: досвід наукових досліджень: Матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів і аспірантів (м. Дніпро)*, 6, 400-401.
5. Бучко, Ж. (2021). Креативні мистецькі майстерні: збереження етнокультурної спадщини та можливості й перспективи для диверсифікації сільського туризму. *Проблеми та перспективи впровадження європейського досвіду диверсифікації сільського туризму в Україні на засадах креативності та збалансованості: Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 вересня 2021 р., м. Запоріжжя)*, 55-58.
6. Бучко, Ж.І. (2023). Маршрут активного туризму «Історико-етнокультурна спадщина Вижничинни». *Індустрія гостинності: стан, тенденції розвитку та перспективи галузі в умовах війни: збірник праць Міжнародного науково-практичного форуму (19–21 квітня 2023 р., м. Львів)*, 228-234.
7. Бучко, Ж. (2006). Народні звичаї та традиції населення Українських Карпат у контексті фестивального туризму. *Вісник наукових досліджень. Серія: Туризм*, 1, 183-185.
8. Бучко, Ж. (2023). Об'єкти історико-етнокультурної спадщини Вижницької територіальної громади в туристичній діяльності. *Етнокультурний туризм: теорія, практика, перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (30-31 травня 2023 р., м. Вінниця)*, 20-24.
9. Бучко, Ж. (2016). Проблеми реалізації історико-етнографічного туризму на транскордонній території Буковини. *Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку прикордонних територій Марамороцини. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (2-4 вересня 2016 р., м. Рахів)*, 30-34.
10. Бучко, Ж. (2020). Розробка міського тематичного маршруту «Чернівці етноунікальні». *Міський туризм: реалії, виклики, перспективи. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (27 березня 2020 р., м. Київ)*, 108-110.
11. Бучко, Ж. (2023). Сутність поняття етнотуризму: підходи та визначення. *Географічна освіта і наука: виклики і поступ: матеріали міжнародної*

- науково-практичної конференції, присвяченої 140-річчю географії у Львівському університеті (18–20 травня 2023 р., м. Львів), 3, 150-153.
12. Винниченко, І. (2010) Єдність через різноманітність. *Урядовий кур'єр*, 9 лютого, 9.
 13. Воловик, В.М. (2013). *Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування*. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня».
 14. Грицку-Андрієш, Ю.П., Бучко, Ж.І. (2010). Фестивалі як прояв синергії сільського туризму в Чернівецькій області. *Рекреаційно-туристичне природокористування в Східноєвропейському регіоні: сучасний стан і перспективи. Мат. міжнар. наук.-практ. конф. (21-23 жовтня 2010 р. м. Чернівці)*, 50-54.
 15. Грицку-Андрієш, Ю.П., Бучко, Ж.І. (2010). Фестивальний туризм у системі рекреаційно-туристської діяльності. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*, 519-520, 56-60.
 16. Гродзинський, М. Д. (2005). *Пізнання ландшафту: місце і простір*. У 2-х т. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».
 17. Дичковський, С.І. (2021). *Глобальні трансформації туристичних практик і технологій в контексті становлення цифрового суспільства (digital society)*.
 18. Дністрянський, М.С. (2008). *Етнографія України: Навчальний посібник*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
 19. Доценко, А.І. (2021). *Етнічний туризм: навчальний посібник*. Київ: Університет «Україна».
 20. Дутчак, О.І. (2012). Теоретико-методологічні проблеми етнотуризму. *Карпатський край*, 2, 118-122.
 21. Лесик, А., Бучко, Ж. (2007). Фестивалі Карпатського регіону як чинник туристичної привабливості. *Проблеми розвитку депресивних регіонів: Мат. міжнар. конф. (25-26 квітня 2007 р., м. Ніжин)*, 174-177.
 22. Любіцева, О. О., Панкова, Є. В., Стафійчук, В. І. (2007). *Туристичні ресурси України. Навчальний посібник*. Київ: Альтерпрес.
 23. Сливка, Р. Р. (2002). *Етнографічне дослідження Бойківщини*.
 24. Чаплінський, П., Кібич А. (2010). Проблематика етнокультурного ландшафту Гуцульщини: риси, поділ, збереження. *Наукові записки Вінницького педуніверситету. Серія «Географія»*, 21, 259-265.
 25. Шука, Г.П. (2017). Теоретичні основи розвитку етнотуризму. *Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи*: 36. матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 26 квітня 2017 р.) Львів: ЛІЕТ, 2017. С. 201-207.
 26. Bozhuk, T.I., Buchko, Z.I. (2018). Cross-Border Ukrainian-Hungarian Cooperation in the Sphere of Tourism. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 27(1), 35-42.
 27. Buchko, Z. Efros, V., Popescu, L., Rudenko, V. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Bukovina's Carpathians*. Suceava: University Publishing house.
 28. Buchko, Z. Efros, V., Popescu, L. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Bukovina's Subcarpathians*. Suceava: University Publishing house.

29. Buchko, Z., Korol, O., Skrypnyk, Y., Smirnov, Y. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Chernivtsi*. Suceava: University Publishing house.
30. Buchko, Z. Efros, V., Popescu, L. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Cycling through Bukovina and Bessarabia*. Suceava: University Publishing house.
31. Buchko, Z. Efros, V., Popescu, L. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Equestrian Rotes in Bukovina*. Suceava: University Publishing house.
32. Buchko, Z. Efros, V., Popescu, L. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Hikin Rotes*. Suceava: University Publishing house.
33. Buchko, Z. Efros, V., Popescu, L. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. The cross-border area*. Suceava: University Publishing house.
34. Buchko, Z. (2018). Cross-border tourism in Bukovina. *Scientific Review of Physical Culture*, 8 (1), 37-42.
35. Buchko, Z. (2020). Cross-Border Ukrainian–Polish Cooperation in the Sphere of Tourism. *Economic and Regional Studies*, 13 (3), 271-283.
36. Buchko, Z. (2021). Transborder recreational tourism complexes (TBRTC) as a result of international collaboration. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego [Studies of the Industrial Geography Commission of the Polish Geographical Society]*, 35(3), 76–89.
37. Buchko, Z. (2015). Festivals and traditional holidays in the ethnic tourism in Chernivtsi region. *Tourist Bucovina, I*, 128-133.
38. Bulter, R. (1996). *Tourism and Indigenous Peoples*. London: ITBP.
39. Efros, V., Popescu, L., Buchko, Z. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. History and religion*. Suceava: University Publishing house.
40. Efros, V., Purici, S., Iavkin, V., Baisanu, S., Dorneanu, A., Buchko, Z. (2009). *Oameni si locuri in Bucovina*. Suchava.
41. Lama, R., Sarkhel, D. (2023). Ethnic Tourism. *Encyclopedia of Tourism Management and Marketing*.
42. Popescu, L., Efros, V., Buchko, Z. (2015). *Bukovina: Unicity through diversity. Cycling through Bukovina*. Suceava: University Publishing house.
43. Rudenko, V., Dzhaman, V., Buchko, Z., Dzhaman, Y., Mruchkovstyy, P. (2016). Theoretical-Methodological Basis for Studying the Preconditions of Ethnic Tourism in Multi-ethnic Urban Settlements. The Case of Chernivtsi City, Ukraine. *Journal of Settlement and Spatial Planning*, 7(2), 157-165.
44. Rudenko, V., Buchko, Z. (2015). Ethnotouristic Bukovyna: trends and opportunities. *Tourist Bucovina, II*, 3-6.
45. Yang, L. (2007). *Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China*. Waterloo, Ontario.

УДК 338.48

Н 71

DOI 10.58423/978-617-8143299

Нішеві види туризму. Наукове видання (колективна монографія) Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II / Редактор: Галина Щука. Автори: Галина Щука, Олександр Колотуха, Вікторія Пацюк, Олександр Коваленко, Віталій Шейко, Жанна Бучко та Наталя Венгерська. Берегове: ЗУІ ім. Ференца Ракоці II, 2024. – 222 с. (українською мовою)

ISBN 978-617-8143-29-9 (PDF)

Монографія присвячена дослідженню нішевих (за своєю економічною природою) видів туризму, які стануть основою для відновлення туристичного ринку в післявоєнній Україні. Висвітлено теоретико-методологічні та прикладні аспекти розвитку нішевих видів туризму, загалом, та окремих його видів – природоорієнтованого, індустріального, фестивального, етнічного та сільського; розглянуто зарубіжний та вітчизняний досвід, пріоритетні напрямки формування даних сегментів туристичного ринку. Для науковців, широкого загалу фахівців з туризму, краєзнавства, студентів туризмознавчих та географічних спеціальностей.

Наукове видання

НІШЕВІ ВИДИ ТУРИЗМУ

Колективна монографія

2024 р.

Рекомендовано до видання в електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту
імені Ференца Ракоці II (протокол №2 від «28» лютого 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою географії та туризму
спільно з Видавничим відділом ЗУІ ім. Ф. Ракоці II

Редактор: *Галина Шука*

Рецензенти:

Ольга Любіцева, доктор географічних наук, професор
(Київський національний університет ім. Тараса Шевченка)

Олена Суценько, доктор економічних наук, професор
(Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця)

Олена Меліх, доктор економічних наук, професор
(Одеський національний технологічний університет)

Технічне редагування: *Галина Шука та Олександр Добош*

Коректура: *авторська*

Дизайн обкладинки: *Вівієн Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опаці Черв'яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Відповідальність за зміст і достовірність колективної монографії
покладається на авторів. Точки зору авторів можуть не співпадати
з точкою зору редактора.

Зміст наукового видання було перевірено
на наявність збігів і запозичень сервісом «Unichesk».

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua) *Свідомство про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 7637 від 19 липня 2022 року*

Шрифт «Times New Roman».

Розмір сторінок наукового видання (монографії): А5 (148x210 мм).

Обсяг в авторських аркушах: 12,43 (497 279 знаків із пробілами)

ISBN 978-617-8143-29-9

9 786178 143299